

Полтавської Шевченкіани» (2000), «Під кроною Шевченкового дуба» (2002), «Від Яготина до Полтави: Тарас Шевченко і Полтавщина» (2002), і вже підсумком цієї дослідницької діяльності стала його «Полтавська Шевченкіана» у двох книгах.

А завершити своє слово до тритомної енциклопедичної праці «Полтавщина літературна» я хочу словами незабутнього шевченкознавця Петра Ротача з не виголошеного ним виступу біля пам'ятника Т. Г. Шевченку 8 березня 2002 р. в Полтаві: «Звертаючись до своїх “дітей”, “дум”, яких посилав в Україну, Тарас Шевченко, наголо-

шував: “...в НАШУ Україну”. Це так просто і правдиво. Нашу, бо немає в нас іншої України, як немає і “другого Дніпра”. Соборна, вистраждена віками рабства і принижень, вона – НАША, і наше все, що за нею стоїть: мова, культура, земля, природа, люди. За таку Україну боровся Шевченко: її, НАШУ УКРАЇНУ, відстоювати і нам».

Своєю подвижницькою науковою та літературною творчістю, яка надихалася його глибокою вірою в неминуче постання незалежної, соборної України, славетний полтавець і великий українець Петро Петрович Ротач і відстоював нашу з вами Україну.

Микола Степаненко

«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА КУЛЬТУРА ТА ЗНАННЯ, ЗАПЛІДНЕНІ ХИСТОМ»²

Краєзнавство – найпатріотичніша наука.

Лариса Тупчій

Удобу незалежності інтерес до минувшини рідного краю, до земляків, які безпосередньо жили його духом своїх ідей, і тих, які пішли в далекі світи й вершили, хто як міг, історію, набув виняткової актуальності. Тож цілком закономірно, що на початку 90-х років збілого століття почало активно розвиватися літературне та історичне краєзнавство. У полтавському контексті цих подій виняткове місце належить світлій пам'яті Петрові Ротачу. Його вже опублікований, починаючи з другої половини 1960-х років, і ще не належно опри-явлений доробок здобув високу оцінку фахівців, став тією духовною оазою, до якої припадали і припадають спрагли на знання про величне перебуле рідної землі люди, тим світлим дороговказом, до якого прямують послідовники. Усі книги, що вийшли з-під пера цього талановитого письменника, літературознавця, краєзнавця, відразу ставали, без перебільшення, бестселерами. Сам же автор постійно доповнював, уточнював новою інформацією вже надруковані праці, видозмінював їх. Він одержував цінні відомості від діаспоритів, із якими підтримував творчі взаємини навіть у ті часи, коли Україну й зарубіжжя розділяла залізна завіса. До речі, Петрові Ротачу першому вдалося зібрати докупи полтавців, які розлетілися по близьких і дале-

ких світах і там дбали про культурний поступ матеріальної України, і видати про них короткий біобібліографічний довідник «Розвіяні по чужині» (1998). Ця праця – результат багатолітньої сумлінної роботи майстра слова, котрому вдалося відчутти гіркий присмак чужини в роки Другої світової війни.

Петро Ротач 2007 року відлетів у засвіти. Він не встиг усього зробити, що напланував, точніше б сказати, не мав на це фізичної змоги й часу. Воно залишилося у вигляді впорядкованого фактажу, недооформлених статей, недописаних книжок, сюжетних начерків, робочих проєктів. Частину цього набутку родина передала до архіву, де його студіюють дослідники. Іншою частиною донедавна опікувалася дружина Петра Петровича Алла Олександрівна, колишній музеєзнавець, вдумливий літературознавець, людина широкого гуманітарного бачення. Але 2018 року й вона відійшла за вічну межу, не довівши до кінця справи свого чоловіка.

Є в Петра Ротача ще один продовжувач – син Олександр, архітектор за фахом і краєзнавець за покликанням. Йому пасують слова, які свого часу Вадим Павловський адресував Василеві Кричевському (Старшому): «Дуже вражливий до всього нового, живого, він ніколи не зупиняється в поступі; він усе дивиться тільки вперед і весь час іде в ногу з життям... тримається рідного ґрунту». А ще – в основі його студій «лежить майже енциклопедична культура та знання, запліднені хистом». Олександр Петрович послідовно й – наголосимо на цьому з особливим притиском – фахово продовжує справу батька й водночас

² Стаття є однією з передмов до видання «Полтавщина літературна»: Степаненко М. «Енциклопедична культура та знання, запліднені хистом». *Полтавщина літературна: енциклопедичний біобібліографічний словник: у 3 кн. / за ред. О. П. Ротача; вст. статті М. Г. Жулинського та М. І. Степаненка. Кн. 1: А–Ж.* Полтава: Дивосвіт, 2020. С. 6–8.

прокладає самостійну краєзнавчу стежу. Він не просто впорядковує надбане Петром Петровичем, а шукає не знані досі історико-мистецькі зв'язки, по-новому узагальнює й систематизує факти, радує своїх читачів мудрими статтями та книжками. Те, що написав Олександр Ротач, – не один і не два грубесних томи. Задумів у нього багато, важливо, що вони послідовно зреалізуються. Та і стимули до активної діяльності та результативної праці не десь у заглибах, а на видноколі: не підвести батька, бути, як він, процитуємо ще раз Вадима Павловського, «активним ворогом вузості, зашкарубленості <...>, замкнутості», гідно продовжувати справу життя найріднішої людини».

Олександр Петрович прийшов до своїх шанувальників (а їхнє коло шириться) з новою книгою – «Полтавщина літературна». Назва сама про себе промовисто говорить. Здавалося б, ідеться про чергову, не позначену якоюсь неординарністю подію. «Це вже відомо, – скажуть одні, побачивши “Полтавщину літературну”, й неодмінно повчатимуть: – Не варто повертатися до того, що вже знане, треба відкривати нові краєзнавчі царини». «Книга цінна, бо вибазувана на ширшому й концептуально новішому, ніж було дотепер, тлі», – мовлять інші. До них ми пристаємо й з усією відповідальністю заявляємо: перед нами справді самобутнє видання, яке, будучи традиційним за формою (і в цьому великий позитив), має виразно заманіфестований новаторський характер стосовно змістового напов-

нення. У ньому з'явилися нові персоналії, доповнені цікавими й цінними фактами вже зафіксовані в інших публікаціях відомості. Праця, про яку йдеться, у найновішому змістовому форматі висвітлює минулі й сучасні досягнення Полтавщини літературної.

Відомо, інтересного й корисного не буває багато, отже, і ця краєзнавча студія на часі. У неї неодмінно з'являться поціновувачі, вона знадобиться дослідникам-краєзнавцям, та й не лише їм. Із певністю можна твердити, що з виходом книги Олександра Петровича ще відчутніше впотужніла духовна криниця Ротачів, про яку добре знають в Україні й далеко за її межами. Зміст видання, що його читач тримає в руках, potwierджують такі мудрі сентенції Олесея Гончара, який, за справедливим визначенням Петра Ротача, є одним із провідників національної справи, лицарем державотворення й рідного слова: «Саме прекрасне є насущним хлібом людського духу», «Культура... дала змогу й Україні стати Україною», «Коли побуваєш... у глибинах, серед щирих і простих людей, коли хапнеш на повні груди народного повітря, – оживає душа!» Хіба можна краще сказати? Ні, звичайно. Та й не варто цього робити. Просто треба щиро побажати талановитому синові мудрого батька одержимості та віри. Бо ж попереду довга дорога, яка вимагатиме Франкового «труду досить» і зусиль неабияких. Бог у поміч! Шани й поваги від людей небайдужих до минулого, чутливих до сьогодення і впевнених у дні, що наближається.

Петро Ротач, Олександр Ротач

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Полтавщина здавна була надзвичайно щедра талантами, особливо письменниками. «Небагато знайдеш на світі таких кровно зв'язаних з літературою місць, як наша Полтавщина», – справедливо зауважив Юхим Мартич. Від Сковороди і Котляревського до Олесея Гончара і Григорія Тютюнника – довгий, часом тернистий, але світлий і славний шлях. І на ньому полтавці завжди гідно несли прапор красного письменства.

Першу спробу зібрати воєдино письменницькі імена полтавців зробив дореволюційний історик Іван Францович Павловський. У 1912 році Полтавська вчена архівна комісія видала його «Краткий биогра-

фический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века». Тут було подано [відомості про] понад 400 діячів. Через рік (у 1913) з'явилось «Первое дополнение к краткому биографическому словарю <...>», у якому Павловський додатково подав понад 80 біобібліографічних довідок [про] вчених і письменників Полтавщини.

Але й після цього дослідник продовжував збирати нові матеріали до біографічного словника. Очевидно, взимку 1920 року І. Ф. Павловський писав: «У меня много есть работ к печатанию, думаю, на целую книгу трудов: есть до 80 новых биографий писателей, полтавских уроженцев. Словарь писателей вышел из продажи <...> Будь прежнее время, напечатал бы словарь писателей вторым изданием, есть много дополнений к прежним биографиям <...>».

Цей задум ученого не здійснився. У 1922 році Павловський помер. Частина зібраних ним матеріалів для нового видання (близько 150 довідок) збері-

³ Стаття є переднім словом до видання «Полтавщина літературна»: Ротач П., Ротач О. Слово до читача. *Полтавщина літературна: енциклопедичний біобібліографічний словник: у 3 кн. / за ред. О. П. Ротача; вст. статті М. Г. Жулинського та М. І. Степаненка. Кн. 1: А–Ж*. Полтава: Дивосвіт, 2020. С. 9–12.

